

ЛЕНЬ В. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри кримінального
права та кримінології
(ДВНЗ «Національний
гірничий університет»)

ГРИЦАК С. В.,

кандидат юридичних наук,
кандидат технічних наук, доцент,
декан юридичного факультету
(ДВНЗ «Національний
гірничий університет»)

ОЛІЙНИКОВ Г. В.,

кандидат медичних наук,
доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
(ДВНЗ «Національний
гірничий університет»)

УДК 343.8

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ
НЕДЕРЖАВНИМИ ОХОРОННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ
ТА ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ**

У статті розглядаються питання невикористаного резерву щодо запобігання злочинності недержавними охоронними організаціями у взаємодії з правоохоронними органами України.

Ключові слова: злочинність, латентність, рівень злочинності, недержавна охоронна організація.

В статье рассматриваются вопросы неиспользованного резерва по предотвращению преступности негосударственными охранными организациями во взаимодействии с правоохранительными органами Украины.

Ключевые слова: преступность, латентность, уровень преступности, негосударственная охранный организация.

This article discusses the reserve is not used for the prevention of crime by non-state security organizations, in cooperation with law enforcement bodies of Ukraine.

Key words: crime, latency, crime, non-state security organizations.

Вступ. У процесі тривалої та непрості спроби розбудови України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, та правової держави наскрізним стрижнем постає питання захисту насамперед людини як найвищої соціальної цінності, її життя та здоров'я, честі й гідності, недоторканості та безпеки, що задекларовані в Конституції України [1].

Нагомість кримінальний закон забезпечує охорону життя та здоров'я людини, її власності, громадського порядку й громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам [2].

Постановка завдання. У науковій статті ми розглядаємо діяльність недержавних охоронних організацій, пов'язану лише з кримінально-правовою сферою, торкаючись при цьому й соціально-психологічної, громадсько-політичної складової. Досліджень із позицій запобігання злочинності саме недержавними охоронними організаціями, а також у взаємодії з правоохоронними органами в Україні обмаль.

Основою досліджень у цьому напрямку завжди будуть слугувати наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних учених: І. Даньшина, В. Голіни, В. Шакуна, О. Джужи, О. Литвинова, Б. Головкіна, С. Обшалова, Ю. Белікова, В. Негодченка, Ю. Антоняна, М. Бабаєва, С. Бородіна, В. Кудрявцева, А. Долгової, О. Сахарова, І. Карпеця, В. Лунєєва та інших.

Результати дослідження. На сьогодні слід відверто визнати правоохоронні органи та суди України, м'яко зазначимо, не завжди справляються з визначеними функціями та поставленими задачами. Економічні негаразди, певна розбалансованість в управлінні, непрофесіоналізм (відсутність глибинного знання предмета своєї роботи, її сутності тощо), байдужість внутрішньодержавні ігнорування, супротив, дестабілізація та багато інших проблем є підґрунтям для живлення й зростання злочинності. Так, зростає кількість вчинених передусім умисних злочинів проти життя та здоров'я особи, громадської безпеки у сфері господарської діяльності та багатьох інших. Відомі українські вчені-кримінологи стверджують, що латентність цих видів злочинів є вкрай висока. Об'єктивних і суб'єктивних причин указаному багато, але це тема окремих досліджень.

Злочинний світ швидко реагує на суттєве послаблення протидії та запобігання з боку відповідних державних органів і, як наслідок, загальний рівень злочинності на території України збільшився в рази й підвищилась суттєво її латентність. Особлива актуальність розглядуваних питань є зараз, коли на Сході країни відбувається довготривала Антитерористична операція, не приймаються своєчасні й адекватні суворі та непопулярні заходи щодо локалізації злочинних правопорушень, нерозповсюдження їх по всій Україні. Особи з кримінальним минулим, правопорушники з Донецької, Луганської областей та їх прихильники невпинно збільшують незаконний обіг вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, наркотиків тощо. Вимушені констатувати, що в багатьох областях України вчиняються різні злочини з використанням вказаної зброї та бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, а то й терористичні акти. Насамперед правоохоронні органи намагаються запобігти вказаному незаконному обігу та вчиненню злочинів, але, на жаль, у них в більшості випадків це не виходить, у результаті чого страждають громадяни, які отримують поранення, часто не сумісні з життям.

Настала негайна потреба у свідомому ставленні до ролі, функцій і задач недержавних охоронних організацій в Україні та їх сучасному законодавчому забезпеченні. Це величезний, невикористаний резерв професіоналів у протидії злочинності. У більшості держав світу недержавні охоронні організації вдало й позитивно співпрацюють із правоохоронними органами, прикордонниками, військовими, рятувальниками, медичними службами. Ми виходимо з того, що в широкому розумінні охоронна діяльність – це безпосередньо охоронна, детективна, розшукова, запобіжна, профілактична, патрульно-постова, консультивна (з усіх питань, пов'язаних із діяльністю недержавних охоронних організацій), проектувальна, монтажно-експлуатаційна та інша діяльність, не заборонена законодавством для недержавних охоронних організацій (бюро, фірма, агентство, корпорація тощо). У вузькому розумінні охоронна діяльність – це постова, патрульна, запобіжна, профілактична, консультивна (лише з питань, що пов'язані із зазначеним). Саме недержавні охоронні організації можуть суттєво допомогти насамперед у протидії злочинності в Україні, зокрема у виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів і запобіжній та профілактичній діяльності органів кримінальної юстиції держави. Необхідно законодавчо визначити чіткі, зрозумілі

та детально виписані форми й методи взаємодії з органами кримінальної юстиції (міліція, прокуратура, служба безпеки, пенітенціарна служба, суд). Можна розробити та запровадити програму роботи органів внутрішніх справ із населенням, як пропонує С. Обшалов [3, с. 72–73], і в ній детально виписати взаємодію із зазначеними організаціями, або окрему програму. Надавати на цю ліцензовану діяльність дозвіл, наприклад, на 1,3 або 5 років. У разі виявлення порушення відповідно реагувати аж до позбавлення ліцензії та притягнення винних до відповідальності. Одночасно позбавити недержавні охоронні організації зайвого, непотрібного, бюрократичного контролю та перевірок із боку відповідних державних органів. Уся діяльність недержавних охоронних організацій повинна ґрунтуватися на суворому дотриманні Конституції України, національного законодавства (з урахуванням відповідних змін до Конституції України, прийняття сучасного законодавчого забезпечення функціонування недержавних охоронних організацій).

Слід рішуче та виважено запроваджувати певний зарубіжний досвід із цього питання, безумовно враховуючи два основні аспекти: 1) ментальність, традиції та історію українського народу; 2) історію, традиції національної школи права в різних галузях юриспруденції.

Враховуючи зазначені проблеми в державі, а головне українську ментальність, культурність, рівень і тенденції психічної захворюваності населення, зниження моральності, загальнодержавних і внутрішньосімейних прогалин виховання кількох поколінь, зміни ціннісних орієнтирів, освітнього рівня, зубожіння більшості населення України, ставлення українських громадян до закону, відповідальності, авторитету влади, вживанню алкоголю та багатьох інших питань, одразу зазначимо, що ми категорично проти законодавчого дозволу на володіння вогнепальною зброєю населенням, зокрема й співробітниками недержавних організацій.

На наше переконання, недержавним охоронним організаціям необхідно дозволити збирати інформацію про злочини; установлювати й одержувати біографічні дані окремих громадян, організацій; здійснювати розшук зниклих осіб; здійснювати пошук свідків, потерпілих, підозрюваних й обвинувачених; збирати (фіксувати) докази; виявляти злочинців, злочини, місця збереження викраденого, загубленого майна; здійснювати фізичну охорону осіб, організацій, установ, підприємств різних форм власності; здійснювати проектувальну та монтажно-експлуатаційну діяльність охоронного (законодавчо дозволеного) обладнання; забезпечення безпеки в банківській, кредитно-фінансовій, економічній, науковій, науково-технічній, промисловій, машинобудівній, сільськогосподарській, соціально-громадській та інших (законодавчо дозволених) сферах; забезпечення правопорядку на різноманітних спортивних, культурно-масових, громадсько-політичних, рятувально-пошукових заходах (у багатьох випадках це доцільно робити разом зі співробітниками міліції, рятувальниками тощо); допомогти в охороні державного кордону в прикордонних областях (разом із прикордонниками) тощо; різноманітне сприяння (законодавчо дозволеного) співробітникам органів внутрішніх справ для виявлення, розкриття та розслідування злочинів, а також у запобіжній та профілактичній роботі міліції; затримувати осіб у виняткових випадках, наприклад у разі вчинення ними безпосередньо тяжкого або особливо тяжкого злочину проти особи та її здоров'я або одразу після їх вчинення, або коли очевидці прямо вкажуть на особу, яка вчинила один із вказаних злочинів, тобто як передбачається й для пересічених громадян.

Однак слід визначити, що співробітники недержавних охоронних організацій не мають права здійснювати такі види діяльності: агентурна діяльність, більшість напрямів оперативно-розшукової діяльності [4], арешт, обшук, обшук особистий, затримання, крім виключного вищезазначеного права затримання, як і для громадян.

Вважаємо за необхідне, зобов'язати недержавні охоронні організації негайно повідомляти відому інформацію про злочин, що готується або вже про вчинений злочин проти життя та здоров'я особи (як мінімум середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі), основ національної безпеки, громадської безпеки, статевої свободи та статевої недоторканості, власності та інші окремі види злочинів [5], але це тема також окремого дослідження.

Для вирішення поставлених завдань дуже важливим є питання ретельного підбору кадрів для недержавних охоронних організацій. На наше переконання, це повинна бути особа,

якій виповнилось 21 рік. Для окремих посад повинно бути добре фізичне здоров'я та психологічна стійкість, загартованість. Це має бути особа, яка не притягувалась до кримінальної та адміністративної відповідальності. Пріоритет надавати колишнім співробітникам МВС, Служби безпеки України, прокуратури, суддям, юристконсультам (особам, які мають повну вищу юридичну освіту та певний досвід роботи в галузі юриспруденції), а також військовим й особам, які відслужили військову строкову службу тощо. Кандидати на посади в недержавних охоронних організаціях повинні мати як мінімум повну середню освіту, вільно володіти державною мовою, пройти психологічне тестування (випробування). Для осіб, які не мають юридичної освіти та практичного досвіду правоохоронної, судової діяльності, провчитися на обов'язкових курсах для цієї категорії осіб (не менше 3-х місяців) та скласти іспити. Необхідно отримати характеристики на кандидата з усіх попередніх місць роботи/служби. Підставами для відмови в прийомі на роботу в недержавних охоронних організаціях, крім відсутності зазначеного, повинні бути такі: наявність психічного відхилення або психічного захворювання, або навіть раніше перенесеного психічного відхилення; алкогольна, наркотична, токсична залежність або в разі, якщо особа навіть лікувалась від цих захворювань; звільнення з МВС, СБУ, прокуратури, податкової міліції, пенітенціарної служби, інших правоохоронних органів або суду за компрометуючими обставинами [6, с. 138–139].

Висновки. Отже, сучасне, максимально досконале, детально регламентоване нормативно-правове забезпечення функціонування недержавних охоронних організацій разом із правоохоронними органами держави буде надійною та гарантованою запорукою суттєвого зниження рівня різних видів злочинності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (із наст. змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013– . – Т. 1 : Загальна частина. – 2013. – 376 с.
3. Обшалов С.В. Формування та використання позитивного іміджу оперативних підрозділів ОВС України у попередженні та розкритті злочинів / С.В. Обшалов // Патріотичне виховання курсантсько-студентської молоді в Україні: стан, проблеми та перспективи на майбутнє : матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 12 грудня 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 71–74.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України № 22 від 18 лютого 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
5. Науковий коментар Кримінального кодексу України / за ред. проф. М.Й. Коржанський. – К. : Атіка ; Академія ; Ельга-Н, 2001. – 656 с.
6. Лень В.В. Недержавні охоронні організації: питання їх функцій, вимог до співробітників та запобігання злочинності / В.В. Лень // Юридична наука. – 2015. – № 2. – С. 136–140.

